

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko

Erilaisten oppijoiden liiton lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 10.5.2021

Yleisesti

Selonteossa linjataan tavoitteet ja toimenpiteet varsin yleisellä tasolla, minkä takia moniin selonteossa esitettyihin asioihin on vaikeaa ottaa kantaa. Osittain teksti on myös hieman vaikeaselkoista ja ympäröivää. Onkin todella tärkeää, että varsinaisiin valmisteluprosesseihin, joihin selonteon pohjalta ryhdytään, kutsutaan mukaan myös erityisryhmien edunvalvontajärjestöjen asiantuntijoita ja kokemusasiantuntijoita.

Selonteon aikajänne on todella pitkä, tästä hetkestä 2040-luvulle. Suurelta osin selonteossa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet ovat kuitenkin sellaisia, että niiden tulisi toteutua joko välittömästi tai lähivuosien aikana.

Tässä lausunnossa selontekoa tarkastellaan erilaisten oppijoiden, eli oppimisvaikeuksia kokevien näkökulmasta. Täydennyksenä tähän lausuntoon on tammikuussa koulutuspoliittisen selonteon luonnoksesta lausuntopalvelussa jätetty lausunto.

Tavoitetila

Selonteossa esitetty tavoite, että kaikilla on oikeus oppia ja kasvaa sekä saada tarvitsemansa tuki ja ohjaus, on hyvä. Puute on, että kehityksellisiä **oppimisvaikeuksia** (lukemisen ja/tai kirjoittamisen, matematiikan, hahmottamisen vaikeus) ei ole erikseen mainittu ja nostettu esiin yhtenä oppimis- ja koulutusmahdollisuuksiin vaikuttavana tekijänä. Kysymyksessä on kuitenkin ominaisuus, joka koskee suurta joukkoa lapsia, nuoria ja aikuisia – yksittäiset ja päällekkäiset oppimisvaikeudet huomioiden jopa 20 prosenttia väestöstä. Näiden lasten, nuorten ja aikuisten opintopolkua oppimisvaikeus usein haittaa ja hidastaa niin, etteivät he saa koko potentiaaliaan itsensä ja yhteiskunnan käyttöön.

Tärkeää on myös huomata, että oppimisvaikeudet ilmenevät riippumatta henkilön muusta lahjakkuudesta. Tämän ryhmän tarvitseman tuen ja mahdollisten erityisjärjestelyjen tarkoitus on poistaa ja madaltaa niitä koulutukseen pääsyn, oppimisen ja opiskelun esteitä, jotka aiheutuvat vaikeuksista edellä mainituissa taidoissa. Koulutuksen oppimääriin, oppisisältöihin ja osaamisvaatimuksiin ei pääsääntöisesti ole tarpeen tehdä mukautuksia. Siten selonteon tavoitetilaan tulisi lisätä oppimisvaikeudet: ”Opintopolulla eteneminen ja oppimistulokset eivät määräydy sukupuolesta, fyysisen toimintakyvyn rajoitteista, **kehityksellisistä oppimisvaikeuksista**, perhe- ja kulttuuritaustasta tai asuinpaikasta.”

Selonteossa on hyvin ymmärretty, että hyvinvointi ja oppiminen kulkevat käsi kädessä: hyvinvointi on edellytys oppimiselle ja oppiminen edistää hyvinvointia. Siksi oppimisen tuessa keskeistä on hyvinvoinnin tuki. Koulun ja opettajan/opettajien tulee tunnistaa lapsen vahvuudet ja tukea lapsen hyvän itsetunnon ja itseluottamuksen kehittymistä. Oppimisen tulee rakentua vahvuuksien pohjalle, ja lapsen tulee saada riittävästi onnistumisen kokemuksia. Tämä on erityisen tärkeää silloin, kun lapsella on erityisiä haasteita oppimisessaan.

Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Selonteossa uudet, toimivat pedagogiset ratkaisut, opintojen henkilökohtaistaminen ja riittävä, oikeanlainen tuki todetaan välttämättömiksi toisen asteen opinnoissa. Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kohdalla pedagogiikan kehittäminen ja tuen varmistaminen jää pienemmälle huomiolle, vaikka juuri varhaisemmissa vaiheissa hyvä, kaikenlaiset oppijat huomioon ottava pedagogiikka ja

yksilöllinen tuki ovat pitkällä tähtäimellä kaikkein vaikuttavimmat ja kustannustehokkaimmat. Pedagogiikan kehittäminen ja tarpeenmukaisen tuen varmistaminen on tärkeää toisella asteella, mutta vähintään yhtä tärkeää se on varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Panostus varhaiseen tukeen on paitsi inhimillisesti myös taloudellisesti kannattavaa, koska se vähentää tuen tarvetta myöhemmissä vaiheissa.

Selonteossa esitetty toimenpide, että rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustushakujen sijaan, on erittäin kannatettava.

Myös suunnitelma asettaa ja toteuttaa selkeät, velvoittavat laatutavoitteet ja niiden toteutumista kuvaavat indikaattorit, on erittäin tärkeä. Laatutavoitteissa tulee olla riittävän kattavasti määritellyt **tuen tavoitteet, keinot ja ennen kaikkea tulokset**. Tällä hetkellä *tarjotun tai annetun* tuen määrä ja laatu eivät välttämättä vastaa *koetun ja saadun* tuen määrää ja laatua. Hyvät indikaattorit tulee luoda sekä tuen tarjoamisen että sen vaikutusten seurantaan, jotta tavoitteiden toteutumista voidaan seurata paitsi kussakin päiväkodissa/koulussa/oppilaitoksessa erikseen myös kansallisella tasolla. Seurantatietoa tulee käyttää kansallisen ohjauksen välineenä sekä päätettäessä resursoinnista ja positiivisesta erityiskohtelusta.

Selonteossa on tavoite varhaiskasvatukseen osallistumisen lisäämisestä. Tavoitteeseen pääsemiseksi tärkeintä on parantaa varhaiskasvatuksen laatua. Se tarkoittaa mm. sen varmistamista, että päiväkodeissa on riittävästi osaavaa henkilöstöä ja riittävät resurssit (aika ja osaaminen) myös oppimisen (ja muiden) haasteiden tunnistamiseen ja yksilölliseen tukeen.

Toinen aste

Verkkopedagogiikan ja digitaalisten oppimisympäristöjen kehittämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota ottaen huomioon erityisryhmät ja erityisryhmien asiantuntemus. Koronavuoden kokemukset etäopetuksesta ja -opiskelusta ovat osoittaneet, että monilla, joilla on oppimisessaan haasteita, on suuria vaikeuksia erilaisten, rinnakkaisten digitaalisten ympäristöjen ja alustojen käyttämisessä. Monilla myös kynnys etäyhteyksillä osallistumiseen on korkea. Turvallisen, osallistumiseen kannustavan, yhteisöllisen tilan luominen verkossa edellyttää asiantuntevaa kehittämistä, jossa aktiivisesti kuunnellaan ja osallistetaan erilaisia, eri ryhmiä edustavia opiskelijoita. Se edellyttää paitsi järjestelmien teknologista kehittämistä ja teknistä osaamista myös uudenlaista pedagogista osaamista. Tätä varten opettajat kaikilla kouluasteilla tarvitsevat riittävästi (täydennys)koulutusta, ja verkkopedagogiikka tulee sisällyttää osaksi opettajien peruskoulutusta.

Opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja tulisi tarjota kaikille TUVA-koulutuksessa ja tarpeen mukaan yleisesti toisen asteella opintojen alussa, ei vain maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille (ks. selonteko, s. 25).

(Selonteossa puhutaan globaalista oppimisen kriisistä – mitä sillä tarkoitetaan?)

Korkeakoulut

Selonteossa puhutaan ”toimintarajoitteisista” opiskelijoista – keitä/mitä ryhmiä tällä tarkoitetaan?

Kun korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta sekä korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrää halutaan lisätä, tulee yhtenä korkeakoulutuksessa aliedustettuna ryhmän ottaa huomioon opiskelijat, joilla on kehityksellisiä oppimisvaikeuksia. Erilaisten oppijoiden liitto on 6.5.2021 jättänyt opetus- ja kulttuuriministeriölle lausunnon luonnoksesta ’Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua’. Luonnosta on tarkasteltu erityisesti oppimisvaikeuksia kokevien opiskelijoiden näkökulmasta.

Suomessa ei ole saatavilla virallisia tilastoja siitä, kuinka paljon oppimisvaikeuksien takia tukea tarvitsevia opiskelijoita on korkeakouluissa. Opiskelijat ilmoittavat oppimisvaikeuksia kuitenkin aiempaa useammin: Eurostudent VII -kyselytutkimuksen (2019) mukaan ammattikorkeakouluopiskelijoista vähän yli 7 % ja

yliopisto-opiskelijoista jonkun verran yli 4 %. Hieman yli puolet oppimisvaikeuksia ilmoittavista opiskelijoista kokee vaikeuksien haittaavan opintoja. Oppimisvaikeuksia kokevien ryhmä on moninainen, ja opiskelijoilla on erilaisia kokemuksia opiskelusta ja tuen saamisesta opintoihin. Osa kokee, ettei saa lainkaan tarvitsemaansa tukea, ja osa, ettei tarvitse tai halua tukea. Usein todistus oppimisvaikeudesta on hankittava yksityisiltä toimijoilta itse, omalla kustannuksella. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen (2012) mukaan suurella osalla opiskelijoista oppimisvaikeus todetaan suhteellisen myöhään. Vain noin puolella vastanneista vaikeudet oli todettu alle 16-vuotiaana.

Korkeakoulutuksen saavutettavuuden edistäminen yleisesti ja erityisesti aliedustettujen ryhmien osalta on erittäin tärkeä tavoite, jonka toteuttaminen edellyttää lukuisia erilaisia toimenpiteitä. Tähän työhön tarvitaan mukaan myös erityisryhmien asiantuntijat ja kokemusasiantuntijat.

Jatkuva oppiminen

Selonteossa todetaan, ettei kaikkiin jatkuvan oppimisen tarpeisiin voida julkisin varoin vastata ja että rajalliset resurssit on kohdennettava yhteiskunnan ja työelämän kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Mitä tällä tarkoitetaan?

Tällä hetkellä työelämässä ja työelämän ulkopuolella on paljon aikuisia, joiden oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen haasteita ei ole aiemmin tunnistettu. Heille työelämän muutos on riski ja haaste, josta moni ei selviä ilman tukea. Työpaikoilla uusien asioiden oppiminen voi olla vaikeaa, mikä aiheuttaa alisuoriutumista ja uupumista. Työttömistä niiden, joilla on oppimisessa haasteita ja mahdollisesti perustaidoissa puutteita, on vaikeaa työllistyä. Tälle ryhmälle ei ole julkishallinnon puolella sopivaa ohjausta/koulutuspalveluja eikä tämä ryhmä juurikaan osallistu tarjolla oleviin täydennys-/aikuiskoulutuksiin. Keinoja kuitenkin on, ja heikot perustaidot tai oppimisvalmiudet omaaville aikuisille tulisi ehdottomasti järjestää matalankynnyksen ohjauspalvelut (ks. [Oppimisen olohuone -tukea aikuisten perustaitoihin \(eoliitto.fi\)](#))

Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selonteossa todetaan hyvin tarve opetus- ja ohjaushenkilöstön ja muiden oppilaitoksissa työskentelevien ammattilaisten osaamisen lisäämiseen. Luvussa todettuihin osaamisen tarpeisiin tulee lisätä osaaminen oppimisen apuvälineiden, erityisesti digitaalisten apuvälineiden, käytössä.

Koska oppiminen ja opiskelu tapahtuvat yhä enemmän digitaalisissa ympäristöissä, digitaalisten oppimisen apuvälineiden ja helppokäyttöohjelmien/-sovellusten tunteminen on opetus- ja ohjaushenkilöstölle yhä tärkeämpää. Henkilöstön tulee osata ohjata oppilaita/opiskelijoita näiden apuvälineiden käytössä ja myös tuottaa kaikille oppilas-/opiskelijaryhmille saavutettavia oppimateriaaleja. Tämän osaamisen lisäämiseksi tarvitaan opetus- ja ohjaushenkilöstölle kattavaa täydennyskoulutusta, ja oppimisen apuvälineiden käyttö opetuksessa ja ohjauksessa tulee sisällyttää opettajien ja ohjaajien peruskoulutukseen.

Taide- ja kulttuurikasvatus

Selonteossa esitetyt toimenpiteet taiteen perusopetuksen saavutettavuuden lisäämisestä sekä taiteen, kulttuurin ja liikunnan harrastamisen edistämisestä koulupäivien yhteydessä, ovat erittäin suositeltavia myös erilaisia oppimisen haasteita kokevien lasten ja nuorten näkökulmasta. Kun akateemisten taitojen oppiminen (lukeminen, kirjoittaminen, laskeminen) on vaikeaa, lapsen/nuoren vahvuudet voivat löytyä nimenomaan taiteen ja liikunnan alueilta. Silloin näitä taitoja tulee erityisesti vahvistaa ja siten varmistaa, että lapsi/nuori saa niiden kautta onnistumisen kokemuksia.

Maahanmuuttajataustaisten oppiminen

Maahanmuuttajataustaisten lasten/nuorten haasteet suomen (tai ruotsin) kielen oppimisessa on suuri ongelma, johon ei riitä ratkaisuksi varhaiskasvatuksen ja koulun kielitietoinen opetus. Joidenkin lasten ja

nuorten kohdalla kielen oppiminen ei suju odotetusti kehityksellisestä oppimisvaikeudesta johtuen, ja he tarvitsevat siihen erityistä tukea. Usein myös heikosti suomea (tai ruotsia) osaavien nuorten vanhemmilla on heikko kielitaito, jolloin he eivät pysty tukemaan lapsen/nuoren oppimista ja koulunkäyntiä juuri lainkaan.

Tilanteen korjaamiseksi tälle ryhmälle – sekä lapsille/nuorille että heidän vanhemmilleen/aikuisille – tulisi kehittää suomen/ruotsin kielen oppimishjelma, joka ottaa paremmin huomioon heidän lähtötilanteensa ja mahdolliset kielelliset erityisvaikeutensa kuin tällä hetkellä kotouttamiskoulutuksissa käytössä olevat kielen opetusmenetelmät tekevät. Tällaisen oman äidinkielen ja arjen kieliympäristön huomioivan kielenoppimishjelman toteuttamiseen on olemassa suunnitelma ja toteuttajat (mm. Turun yliopiston oppimisanalytiikan keskus, Aalto-yliopiston puheentunnistustuloslaitos, Erilaisten oppijoiden liitto/Monikieliset erilaiset oppijat ry). Rahoitus toistaiseksi puuttuu. Tästä annamme mielellämme lisätietoja.

Lisäksi opetushenkilöstön osaamista on kehitettävä maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisvaikeuksien tunnistamisessa. Tämä on erityinen haaste, koska oppimisen vaikeudet nähdään helposti vain kielitaidon puutteesta johtuviksi. Tällaisen osaamisen kehittämiseen tarvitaan maahanmuuttajataustaisia asiantuntijoita ja kokemusasiantuntijoita. Oppimisvaikeuksien testaamiseen tarvitaan lasten ja nuorten äidinkieltä puhuvia asiantuntijoita.

Lopuksi

Selonteossa on tärkeä toteamus, että ”missään vaiheessa ei ole myöhäistä vaikuttaa lasten ja nuorten oppimiseen ja oppimispolulla etenemiseen”. Oikea-aikaisella ja riittävällä tuella varhaislapsuudessa ja lapsuudessa vähennetään – mutta ei poisteta – tuen tarvetta nuoruudessa ja aikuisuudessa. Osa nuorista tarvitsee jonkinlaista tukea läpi koko koulutuspolun, osalla tuen tarve aktivoituu ajoittain opintojen edetessä. Tärkeää olisi päästä tilanteeseen, jossa yksikään nuori ei siirry toiselle asteelle ilman kohtuullisia perustaitoja ja oppimis-/opiskeluvalmiuksia, hyvää käsitystä omista vahvuuksista, luottamusta itseensä oppijana ja jonkinlaisia tulevaisuuden haaveita.

Tärkeä on myös selonteon huomio siitä, että etäopiskelujakson kokemukset on syytä tutkia tarkkaan ja sen perusteella kehittää sekä lähi- että etäopiskelua.

Lausunto / Koulutuspoliittinen selonteko

YLEISESTI

Erilaisten oppijoiden liiton näkökulmasta Koulutuspoliittinen selonteko on hyvällä tavalla kunnianhimoinen ja kattava. Erityisesti ilahduttaa varhaiskasvatuksesta alkavan ja läpi koko koulutuspolun kulkeva painotus riittävän ja oikea-aikaisen tuen varmistamiseen.

Lausunnossamme tarkastelemme koulutuspoliittista selontekoa erityisesti kehityksellisten oppimisvaikeuksien (luki-, matematiikan ja hahmottamisen vaikeus) näkökulmasta. Kehityksellisillä oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan luku- ja/tai kirjoitustaidossa ja matematiikan taidoissa esiintyviä erityisiä (kapea-alaisia) vaikeuksia. Ne ovat synnynnäisiä, usein perinnöllisiä ja pysyviä, ja johtuvat keskushermoston toiminnan poikkeavuudesta. Ne ilmenevät riippumatta henkilön muusta lahjakkuudesta. Yksittäisiä oppimisvaikeuksia esiintyy 5–10 %:lla lapsista, mutta kun huomioidaan niiden päällekkäisyys sekä laajemmin ominaisuudet, joista puhutaan arkikielessä oppimisvaikeuksina, vaikeuksia arvioidaan olevan noin 20 %:lla lapsista. Muita oppimiseen vaikuttavia haasteita ovat vaikeudet kielellisissä taidoissa, hahmottamisen ja motoriikan taidoissa sekä keskittymisen taidoissa. Lisäksi oppimisen vaikeutta voivat aiheuttaa lapsen/nuoren elämäntilanteeseen ja sosiaaliseen ympäristöön liittyvä kuormitus.

Erilaisten oppijoiden liiton näkemykset pohjaavat toisaalta kokemustietoon, jota saamme oppimisvaikeuksia kokevilta nuorilta ja aikuisilta sekä vanhemmilta, joiden lapsilla on oppimisvaikeuksia, toisaalta asiantuntijatietoon, joka perustuu EOLn henkilöstön, yhteistyökumppaneiden sekä toimintaamme osallistuvien vapaaehtoisten ammattilaisten asiantuntemukseen.

VARHAISKASVATUS SEKÄ ESI- JA PERUSOPETUS

Oppimisvaikeudet ja muut oppimisen haasteet voivat vaikuttaa lapsen/ nuoren oppimiseen ja hyvinvointiin sekä koko myöhempään elämänkulkuun eri tavoin, riippuen hänen saamastaan tuesta. Lisäksi oppimisen haasteet ovat usein juurisyy lapsen käyttäytymisen ja ryhmässä toimimisen ongelmien taustalla. Siksi niihin on varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kiinnitettävä erityistä huomiota.

Tieto ja ymmärrys oppimisvaikeuksista on parin viime vuosikymmenen aikana lisääntynyt huomasti, oppimisvaikeudet tunnistetaan aiempaa paremmin ja tuen keinoja ja oppimisen apuvälineitä on kehitetty. Kuitenkin peruskoulustamme valmistuu edelleen suuri joukko nuoria, joiden oppimisvaikeutta ei ole tunnistettu, jotka eivät ole saaneet varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa tarvitsemaansa tukea, ja joiden valmiudet toisen asteen opintoihin ovat heikot tai heikommat kuin mihin heidän potentiaalinsa antaisi mahdollisuuden. Erityisesti lievemmat oppimisvaikeudet jäävät varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa helposti huomaamatta, mutta nekin kuormittavat lasta aiheuttaen usein uupumista, alisuoriutumista ja/tai haasteellista käyttäytymistä. Lievemmätkin oppimisvaikeudet ovat suuri riski itsetunnon ja minäkäsityksen heikkenemiselle, ne aiheuttavat usein häpeän ja huonommuuden tunteita ja myös altistavat kiusaamiselle.

On hienoa, että varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen halutaan ohjata aiempaa enemmän resursseja. Resurssien kohdentamisessa keskeistä on varmistaa, että ne käytetään parhaalla mahdollisella tavalla.

Ymmärrys ja osaaminen erilaisen oppijan – samoin kuin hänen vanhempiensa – kohtaamisessa on ensiarvoisen tärkeää, koska lapsen hyvinvointi ja oppiminen perustuvat hyvään käsitykseen itsestä ja omasta oppimiskyvystä. Tähän täytyy varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa olla riittävästi aikaa. Lapsen tulee myös saada onnistumisen kokemuksia ja kokea opettajan luottavan hänen mahdollisuuksiinsa. Selonteossa todetun seurannan, ohjauksen ja koordinoinnin tulee kohdistua paitsi tuen määrään myös sen sisältöihin. Opettajien osaamista erilaisen oppijan kohtaamisessa ja tukemisessa tulee lisätä sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa.

Opettajien osaamisen ja tuen kehittämisen kannalta erittäin tärkeää on, että ”rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustushakujen sijaan” (selonteko).

Varhaiskasvatukselle ja perusopetukselle asetettavien velvoittavien laatutavoitteiden ja niiden toteutumista kuvaavien indikaattoreiden tulee sisältää oppimisvaikeuksien tunnistaminen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen arjessa, erilaisen oppijan kohtaaminen sekä oppimisvaikeuksissa annettava tuki. Perinteisten ja digitaalisten oppimisen apuvälineiden käytön ja ohjauksen osaaminen tulee sisällyttää laatutavoitteisiin siten, että jokaiseen kouluun saadaan mahdollisimman nopealla aikataululla osaamista ohjata ja tukea oppimisen apuvälineistä hyötyvää lasta niiden käytössä.

On tärkeää, että ”lainsäädännöllä turvataan lapsen ja nuoren kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille riittävä oikea-aikainen tuki ja matalan kynnyksen palvelut yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa” (selonteko). Kuitenkin tälläkin hetkellä lainsäädännön ja kolmiportaisen tuen mallin on tarkoitus taata riittävä ja oikea-aikainen tuki, mutta käytännössä suuri osa lapsista ei saa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa tarvitsemaansa tukea. Siksi laajempi koulutus sekä tiiviimpi ohjaus, seuranta (laadulliset indikaattorit) ja valvonta ovat välttämättömiä yhdenvertaisuuden toteutumiselle.

Samalla tulee huolehtia varhaiskasvattajien ja opettajien jaksamisesta ja hyvinvoinnista. Vain hyvinvoivat, jaksavat ja työstään pitävät opettajat pystyvät kohtamaan myös erilaiset oppijat heidän itsetuntoaan ja minäkäsitystään vahvistavalla tavalla ja tukemaan heidän oppimistaan. Opettajien tulee saada koulutusta ja tukea myös erilaisten oppijoiden vanhempien kohtaamiseen ja tukemiseen.

2020-luvun koulussa on välttämätöntä, että ”jokaisella lapsella ja nuorella on käytettävissään asianmukaiset laitteet ja käytön tukipalvelut digitaalisen oppimisen mahdollistamiseksi” (selonteko). Samalla tulee huolehtia siitä, että lapset, joilla on oppimisvaikeuksia, saavat ohjausta ja tukea digitaalisissa laitteissa olevien oppimista (lukemista, kirjoittamista, hahmottamista, muistiinpanojen tekemistä, ajanhallintaa ym.) helpottavien ohjelmien ja sovellusten käytössä.

Tavoitteet vuoteen 2040 mennessä ovat hyvät ja kattavat, mutta niihin olisi tärkeää lisätä yksi keskeinen tavoite omaksi, erilliseksi kohdaksi:

Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota oppimisvaikeuksia kokevien tai muusta syystä tiiviimpää tai erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten oppimiseen.

Jotta oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen haasteita kokevien lasten ja nuorten koko potentiaali saadaan heidän itsensä ja yhteiskunnan käyttöön, heidän oppimiseensa tulee kiinnittää aivan erityistä huomiota, eli tässä mielessä toteuttaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen toiminnassa positiivista diskriminaatiota. Lisäksi on niin, että kun riittävillä resursseilla ja toimenpiteillä varmistetaan, että tiiviimpää tai erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret voivat hyvin, kaikki lapset ja nuoret voivat hyvin. Vain tietoisesti panostamalla (erityistä) tukea tarvitsevien lasten ja nuorten oppimiseen voidaan perusopetuksessa varmistaa, että jokaisella lapsella ja nuorella on sen päättyessä riittävät perustaidot ja oppimisvalmiudet toisen asteen opintoihin.

TOINEN ASTE

Toisella asteella opiskelu on siirtynyt pysyvästi aiempaa enemmän digitaalisiin oppimisympäristöihin ja digitaalisille alustoille. Niitä kehitetään ja kokeillaan opetuksessa nopealla aikataululla, ja usein opiskelijoiden täytyy omaksua ja ottaa haltuunsa useampien digitaalisten ympäristöjen ja alustojen käyttö. On ensiarvoisen tärkeää, kuten selonteossa todetaan, että ”digitaalisia oppimisympäristöjä ja -ratkaisuja kehitetään vastaamaan erilaisten oppijoiden tarpeisiin”. Yhteistyötä kehittämisessä tulee tehdä paitsi koulutuksen järjestäjien kesken ja työelämän kanssa myös erilaisten oppijoiden kanssa. Oppimisvaikeuksien kokemusasiantuntijat tulee ottaa kehittämiseen mukaan ja heiltä tulee aktiivisesti kerätä käyttäjäkokemuksia. Panostus kannattaa, sillä kun ympäristöt ja alustat ovat toimivia ja helppokäyttöisiä/saavutettavia opiskelijoille, joilla on oppimisvaikeuksia, ne ovat sitä kaikille opiskelijoille.

Jo perusopetuksessa tulee tuen ja oppimista ja opiskelua tukevien keinojen ja apuvälineiden avulla varmistaa, ettei oppimisvaikeus ole este lukio-opinnoille. Edelleen luki- tai matematiikan vaikeus on usein syy hakeutua ammattiopintoihin, vaikka oma kiinnostus ja muut taipumukset ohjaisivat lukio-opintoihin. Tämä johtaa helposti opiskelumotivaation puutteeseen ja vaikeuksiin löytää itselle sopivaa opiskelualaa/ammattia.

Myös lukiossa toteutettavan määrällisen ja laadullisen tuen seuranta ja valvonta on tärkeää, jotta parhaat käytännöt saadaan yhdenvertaisesti valtakunnallisesti käyttöön. Tuen toteutumista seurattaessa ja kehitettäessä tulee aktiivisesti kuulla opiskelijoita, joilla on oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen haasteita.

Opiskelun digitalisoituminen antaa hyvät mahdollisuudet kehittää monikanavaista, ajasta ja paikasta riippumatonta oppimista ja opetusta. Mahdollisuus yksilölliset oppimisen tavat huomioivaan opiskeluun ja opetukseen lisääntyy, mikä voi edistää erityisesti oppimisvaikeuksia kokevien opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia. Digitaalisten oppimisympäristöjen, digitaalisen pedagogiikan ja ”palveluekosysteemin” (selonteko) kehittämiseen tulee ehdottomasti ottaa mukaan järjestöt (Datero ja Erilaisten oppijoiden liitto), joissa digitaalisissa ympäristöissä toimimista on tarkasteltu jo vuosien ajan erilaisten oppijoiden/oppimisen haasteita kokevien näkökulmasta.

KORKEAKOULUT

Kuten selonteossa todetaan, korkeakoulutuksen saavutettavuutta aliedustetuille ryhmille tulee voimakkaasti edistää. Tässä ihan keskeinen ryhmä on opiskelijat, joilla on oppimisvaikeuksia (luki-, matematiikan, hahmottamisen vaikeus). Tämä ryhmä olisi syytä nostaa tavoitteissa erikseen esiin, koska ryhmä on suuri ja sisältää valtavasti piilossa olevaa potentiaalia. Tälle ryhmälle kohdistettavat korkeakoulutuksen saavutettavuutta edistävät toimenpiteet ovat myös melko hyvin tiedossa, ja hyviä käytäntöjä, jotka tulisi saada kaikkien korkeakoulujen käyttöön, on jo olemassa. Selonteossa tämä ryhmä lienee sisällytetty nyt ryhmään ’toimintarajoitteiset’, mikä ei vastaa kapea-alaisia oppimisvaikeuksia kokevien kokemusta omasta toimintakyvystä.

Useimmissa korkeakouluissa lukivaikeus otetaan pääsykokeissa huomioon. Erityisjärjestelyissä on kuitenkin paljon vaihtelua ja yhtenäisten käytänteiden kehittäminen olisi sekä korkeakoulujen että opiskelemaan pyrkivien etu. Aina ei ymmärretä, että esimerkiksi lukivaikeuksiselle hakijalle lisäaika tai rauhallinen tila voivat mahdollistaa osaamisen osoittamisen ja ratkaista lopputuloksen. Osaamisvaatimukset ovat kuitenkin samat kaikille. Korkeakouluopintojen aikana tulee varmistaa ohjauksen ja tuen riittävyys, jotta opiskelijat myös valmistuvat kohtuullisessa ajassa. Tärkeää on, että korkeakouluissa tiedostetaan oppimisvaikeuksisten opiskelijoiden olemassaolo, että oppimisvaikeuksista puhutaan avoimesti ja että mahdollisuudesta tuen saamiseen kerrotaan heti opintojen alussa.

JATKUVA OPPIMINEN – TYÖURAN AIKAINEN OPPIMINEN

Tällä hetkellä yhteiskunnastamme puuttuu kokonaan tuki ja palvelu aikuisille, joilla on oppimisvaikeuksia. Heistä osa on työelämässä, osa työelämän ulkopuolella. Järjestöissä on hankerahoituksella kehitetty hyviä ja vaikuttavia käytäntöjä (kuten Erilaisten oppijoiden liitossa kehitetty 'Oppimisen olohuone' -malli) näiden aikuisten tukemiseen, jotta he löytävät itseluottamuksensa oppijana, oman oppimispotentiaalinsa ja tarvitsemansa oppimisvaikeuden kompensointikeinot. Olemassa olevissa aikuisten ohjauspalveluissa tulisi olla mahdollisuus ohjata aikuiset, joilla opiskelun tai työllistymisen vaikeuden taustalla on oppimisvaikeus, aikuisten oppimisvaikeuksia ja muita oppimisen haasteita ymmärtävään asiantuntijapalveluun. Tällaiselle palvelulle on valtava kysyntä.

OPETUS-, OHJAUS- JA MUU HENKILÖSTÖ

Kuten selonteossa todetaan, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ammattihenkilöstön koulutusta tulee kehittää. Jotta oppimisvaikeudet tunnistetaan mahdollisimman varhain ja lapsi saa oikeanlaista tukea omassa ryhmässään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen normaalissa arjessa, kaikkien opettajien – ei vain erityisopettajien – koulutukseen tulee sisällyttää aiempaa huomattavasti enemmän erityispedagogisia ja oppimisvaikeuksiin liittyviä sisältöjä. Täydennyskoulutuksessa tätä osaamista (kohtaaminen, tunnistaminen, tuen keinot) tulee voida säännöllisesti päivittää.

Myös tässä sisältöjen kehittämiseen ja koulutusten tuottamiseen tulee ottaa oppimisvaikeusjärjestöt aktiivisesti mukaan.

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN OPPIMINEN JA OPPIMISPOLUT

Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla on yhtä lailla oppimisvaikeuksia kuin kantasuomalaisillakin. Heidän oppimisvaikeutensa peittyvät kuitenkin usein kielitaidon puutteisiin. Osaamista tarvitaan ja tulee kehittää maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisvaikeuksien tunnistamiseen, ja tässä tulee tehdä tiivistä yhteistyötä järjestöjen kanssa (ks. Monikieliset erilaiset oppijat ry).

Oppimisvaikeuksista ja erilaisista kielen kehityksen häiriöistä johtuen maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten suomen/ruotsin kielen oppiminen voi olla hidasta ja jäädä pysyvästi heikolle tasolle. Erityisen vaikea tilanne on, jos lapsen kotona vanhemmat osaavat suomea/ruotsia huonosti eivätkä ehkä omista oppimisvaikeuksistaan johtuen edisty kielen oppimisessa. Hyvä kielitaito on kaiken muun tiedollisen ja kulttuurisen oppimisen edellytys, ja on ensiarvoisen tärkeää kehittää kielen oppimisen ja opetuksen keinoja siten, että ne tukevat myös niitä lapsia ja nuoria, joilla kielen oppimisessa on erityisiä haasteita.

Helsingissä 21.1.2021

Erilaisten oppijoiden liitto ry